ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ. В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ У ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ

Збірник науково-методичних праць

Житомир – 2017

УДК 13:37.011.3
Ф 56

Відповідальні за випуск:

доктор пед. наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник ДНПБ України імені Василя Сухомлинського
Сухомлинська О.В.;
доктор пед. наук, професор, академік НАПН України, головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України
Савченко О.Я.

Ф 56
Філософія для дітей. В.О. Сухомлинський у діалозі з сучасністю : Педагогічні читання : Зб. наук.-метод. праць / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, О.Я. Савченко. – Житомир : ФО-П Левковець Н.М., 2017. – 274 с.

УДК 13:37.011.3

Друкується за рішенням Вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 1 від 29.08.2017 року)

© Сухомлинська О.В., Савченко О.Я. та колектив авторів, 2017

ЗМІСТ

Безносюк Олександр Олексійович 8
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФІЛОСОФІЮ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УЧИТЕЛЯ

Вінічук Наталія Іванівна 15
ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Вознюк Олександр Васильович 19
ФЕНОМЕН КАЗКИ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ: ВІД В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО ДО СЬОГОДЕННЯ

Гаврилюк Світлана Миколаївна 24
КОНЦЕПЦІЯ ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Гайдай Ірина Анатоліївна 28
ІДЕЇ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИННІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Ганцева Анна 33
ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ І МІСЦЕ КАЗКИ У РІЗНОБІЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ

Гертуль Світлана Миколаївна 36
ТВОРЧЕ ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Гонтар Дмитро Анатолійович 41
ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА НАУКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ (КРІЗЬ ПРИЗМУ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Грона Наталія Вікторівна 45
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ І МУЗЕЙНА ПЕДАГОГІКА НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Деленко Валентина Богданівна 49
ФІЛОСОФІЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У КАЗКАХ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Деркач Валентина Федорівна 56
РОБОТА ПЕДКОЛЕКТИВУ ПАВЛИСЬКОЇ ШКОЛИ З РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Дубасенюк Олександра Антонівна 63
ДИТЯЧА ТВОРЧІСТЬ ЯК ЗАСІБ І РЕЗУЛЬТАТ ВИХОВАННЯ В «ШКОЛІ РАДОСТІ» В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Єремеєва Віра Модестівна 75
ПРОБЛЕМА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Калініченко Надія Андріївна 77
ФОРМУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ ШКОЛИ І В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ

Кальчук Марія Іванівна, Махиня Світлана Іванівна 85
ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ: ПОЧАТКОВА ШКОЛА

Коберник Олександр Миколайович, Коблик Віталій Олександрович 93
ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Коваленко Олена Володимирівна 99
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Козлакова Галина Олексіївна 107
ВПЛИВ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО І ГЛОБАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Кондратюк Тетяна Василівна 114
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ КАЗОК ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Коренкова Тетяна Євгеніївна 119
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ СПАДЩИНИ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО

Кочубей Тетяна Дмитрівна 123
ФІЛОСОФІЯ ДИТИНСТВА: ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ

Кучеренко Ірина Анатоліївна, Мамчур Лідія Іванівна 133
НАЦІОНАЛЬНО-МОВНА ОСОБИСТІСТЬ У ЛІНГВОДИДАКТИЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Куцнір Валентина Миколаївна 140
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ДИТИНСТВО ЯК ЦІЛІСНИЙ ПЕРІОД ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Лапаєнко Світлана Володимирівна 145
ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ'Я У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО

Левицька Оксана Михайлівна 149
ФІЛОСОФІЯ ЯК НОВА ПАРАДИГМА ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Лобатенко Аліна Віталіївна 154
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Луцюк Анатолій Михайлович 157
В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧЕННЯ І РОЛЬ БІБЛІОТЕК

Малиношевський Руслан Васильович 161
ФЕНОМЕН ІНШОГО У ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

Мельник Оксана Вікторівна 169
ДУХОВНЕ ЗРОСТАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Миколаєнко Юлія Валеріївна 174
ЗАСВОЄННЯ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ ПРИКМЕТНИКА (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО)

Мурга Анастасія 177
ВПЛИВ КАЗКИ НА ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ І ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ДИТИНИ

Мухаревич Олена Вікторівна 181
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ КАЗОК У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Назарова Ксенія Іванівна 185
ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Олешко Петро Степанович 189
МУЗЕЙ ОСВІТИ ВОЛИНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

повсякденної різної за змістом і формою трудової діяльності, традиції пошанування заслужених людей праці, проведення трудових свят (День першого хліба, День винограду, Свято врожаю тощо).

Особливу увагу слід звернути на умови залучення підростаючого покоління до продуктивної праці, виділені В. Сухомлинським. Самі вони роблять працю величезною виховною силою. А саме:

- організація реального трудового життя, коли дорослі (батьки, учителі) є зразком у праці;
- формування в процесі виготовлення матеріального або духовного продукту такої якості як працьовитість;
- залучення дітей до буденної, часто непривабливої праці з утомою, мозолями, відпочинком і радістю досягнутої мети.

Найважливіші ознаки всякої праці, як стверджував видатний педагог, це – ціль, зусилля, результат. Причому результат праці варто розуміти як подолання завдяки зусиллю волі яких-небудь труднощів. «Свідомість того, що труднощі переборено, – пише В. Сухомлинський, – дозволяє відчути радість праці, яка незрівняна ні з якими іншими радостями» [4, с. 210] і є одним з головних джерел будь-якого виду праці. Педагог був переконаний, що треба дбати й про те, щоб вихованці отримували від праці задоволення та ставилися до неї як до цінності, тобто з любов'ю. Напевне, тому у своїх наукових розвідках він уживає поняття «радість праці», під якою розумів «самовираження в праці» або «той складний духовний стан, коли людина з подивом і захопленням бачить витвір своїх рук, знаходить у ньому саму себе, своє напруження, години одноманітної, нічим не примітної праці».

Почуття радості, на думку педагога, є стимулом появи інтересу до подальшої діяльності, любові до праці, важливою ланкою у формуванні внутрішньої потреби в праці, джерелом емоційного підйому, переживання, натхнення. «Почуття радості, – як писав В. Сухомлинський на сторінках книги «Серце віддаю дітям» – доступне лише тому, хто вміє напружувати сили, знає, що таке піт і утома. Дитинство не повинне бути постійним святом – якщо немає трудової напруги, посильної для дітей, для дитини залишиться недоступним щастя праці. Вища педагогічна мудрість трудового виховання полягає в тім, щоб затвердити в дитячому серці народне відношення до праці» [3, с. 210].

Висновки. Вивчення проблеми виховання в учнів ціннісного ставлення до праці дає підстави стверджувати, що в педагогічній спадщині В. Сухомлинського вона розглядається з різних позицій: філософської, соціологічної та педагогічної. Видатний педагог обґрунтував роль і значення праці у вихованні і цілісному розвитку особистості школяра, принципи організації трудового виховання

[illegible], виокремив форми і методи, які є найбільш ефективними для [illegible]ування в учнів потреби у праці як суспільної і особистісної цінності. [illegible] наукові напрацювання, значний педагогічний досвід необхідно [illegible]туалізувати в сучасних умовах реалізації змісту виховання.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розкритті [illegible]ину добродійної трудової діяльності учнів на виховання в них [illegible]ного ставлення до праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський В. Праця - великий вихователь // Кіровоградська правда, 1955, 15 [illegible]
2. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 403-640.
3. Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 1976. – С. 7-390.
4. Сухомлинський В.О. Праця – основа всебічного розвитку людини // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1977. – Т. 5. – 1977. – С. 145-159.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // В.О. Сухомлинський. Вибрані твори у 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 1976. – С. 7-390.
6. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори у [illegible] К.: Радянська школа, 1976. – Т. 2. – 1976. – С. 419-656.

Коваленко Олена Володимирівна,
доцент, к. п. н., доцент
Педагогічного інституту
Київського університету імені Бориса Грінченка

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Постановка проблеми. Формування і розвиток творчої активності особистості є одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, необхідною умовою формування повноцінного духовного життя людини, її культури, реальним імпульсом прогресу в усіх сферах життєдіяльності. Водночас виховання освіченої, творчої особистості – одне з пріоритетних стратегічних завдань реформування освіти в нашій країні, яке полягає в тому, щоб готувати людей активних, здатних швидко орієнтуватися в навколишньому світі, розв'язувати життєві проблеми, діяти в нестандартних ситуаціях, самостійно мислити і приймати рішення, тобто людей творчих, здатних до саморозвитку.

Сучасне суспільство потребує особистостей, яким притаманне гнучке мислення, здатність вільно орієнтуватися у швидкоплинному світі, висувати й реалізовувати нестандартні цілі, готовність до постійних змін. У цих умовах особливого значення набуває формування творчої активності особистості.

Проблему розвитку і виховання творчої активності особистості досліджують філософи, психологи, педагоги (Г. Альтшулер, В. Аронов, Т. Бірюкова, Л. Виготський, В. Данченко, Л. Зеленов, К. Кантор, Н. Князєва, В. Корешков, В. Кузьмін, І. Лернер, С. Леушкано, В.Моляко, В. Нікіфоров, Л. Новикова, С.Сисоєва, М. Фатхулліна, О. Хан-Магомедов, В. Щербаков, Е. Юдін та ін.). Актуальність цього питання підвищується і у зв'язку з активним обговоренням громадськості оновленого Закону «Про освіту» та Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова школа. Простір освітніх можливостей» [1, с. 4–5], у яких шляхам розвитку та виховання творчої активності особистості приділяється велика увага.

Аналіз досліджень і публікацій. Спадщина В. Сухомлинського була і є предметом дослідження багатьох вчених. Окремим аспектам педагогічної системи В.Сухомлинського присвячена низка дисертаційних досліджень (Л.Абрамова, М.Антонець, М.Базилевич, Л.Бондар, В.Василенко, О.Лоскутов, А.Луцюк, Л.Мілєва, І.Остапйовський, Т.Остапйовська, Г.Сухорукова, Г.Файзуліна, З.Шевців та ін.). Принципово важливе значення для розвитку сучасної педагогічної думки і освіти мають дослідження спадщини В.Сухомлинського (М.Антонець, І.Бех, Н.Дічек, Н.Калініченко, В.Кузь, О.Савченко, Х.Франгос, В.Хайруліна, З.Шевців та ін.). Розвиток творчих здібностей у процесі трудової діяльності досліджували Л.Абрамова, Н.Калініченко, О.Максимчук, Л.Сіднєв, А.Соколовська та ін. Роль педагога у розвитку та формуванні творчих здібностей досліджували Л.Бондар, Г.Бондаренко, М.Боришевський, В.Кошель, А.Луцюк, Ю.Новгородська, О.Проскура, О.Савченко, С.Сисоєва, О.Сухомлинська, Є.Юр'єва та ін. Індивідуально-диференційованому та особистісно орієнтованому підходам присвячені праці І.Беха, Ю.Красовицького, В.Рибалки, І.Якиманської та ін.

Формування цілей статті. Метою нашого дослідження було проаналізувати і узагальнити психолого-педагогічні засади розвитку і виховання творчої активності особистості у спадщині В. Сухомлинського, виокремити найбільш ефективні засоби розвитку і виховання творчості, визначити їх актуальність з огляду на сучасні виклики освіти.

Виклад основного матеріалу. Наукова ефективність ідеї не може бути доведеною, справедливо зазначає Л. Ващенко, якщо не з'ясовано смисл термінів та не сформульовані положення. Відтак, науковцю доречно радить звернутись до трьох правил, обґрунтованих Б. Паскалем: правило дефініцій, яке забороняє приймати двозначні терміни без визначень, а використовувати в дефініціях лише відомі (визначену) термінологію; правило аксіом, згідно з яким необхідно

доводити в аксіоми лише очевидне; правило доведення, що зобов'язує доводити усі положення, використовуючи лише найбільш очевидні аксіоми чи доведені твердження. При цьому вчений застерігає від вживання двозначних термінів та ігнорувань мисленнєвих дефініцій, які уточнюють та пояснюють смисл [2, с. 36].

Саме тому, на першому етапі метою нашого дослідження було опрацювання дефінітивної характеристики ключових понять дослідження, а саме: «творчість» і «креативність». З цією метою нами була використана низка енциклопедій, довідників, тлумачних та енциклопедичних словників.

Поняття «творчість» в філософському енциклопедичному словнику тлумачиться як продуктивна діяльність за мірками свободи та натхнення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів [3, с. 630].

Психологічний тлумачний словник розкриває поняття «творчість» як психічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і вища дитячої гри. Діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Автор зазначає, що у творчості особливе місце займає творча уява. Поряд з уявою творчість містить у собі інтенсивну роботу мислення, вона пронизана емоційністю, волею. Однак вона не зводиться до однієї уяви, одного мислення або одного почуття [4, с. 520].

Все частіше використовується паралельно з поняттям «творчість» поняття «креативність». Психологічна енциклопедія поняття креативність (англ. creativity) тлумачить як творчі можливості (здібності) людини, які можуть виявлятися в мисленні, відчуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особу в цілому і її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення [5, с. 181].

У психологічному тлумачному словнику визначено термін «креативність» (від. лат. creatura – створення) як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Серед інтелектуальних здібностей виділена в особливий тип. Питання про креативність як самостійну, незалежну від інтелекту властивість поки що залишається невирішеним. Не знайдені й надійні способи вимірювання [4, с. 225].

Найбільш точне, на нашу думку, визначення знаходимо у В.Сухомлинського: «Творчість є діяльністю, в яку людина вкладає частку своєї душі, і чим більше вона вкладає, тим багатшою стає її душа. Процес творчості характерний тим, що творець самою працею своєю і її наслідками справляє

величезний вплив на тих, хто поряд з ним. Одухотворення і натхнення однієї людини породжує одухотворення і натхнення в душах інших людей. Творчість – це незрима ниточки, які об'єднують серця. Якщо ви хочете, щоб людина благотворно впливала на людину, утверджуйте в духовному житті колективу й особистості творчість» [6, с. 507].

В. Сухомлинський писав про те, що педагогічний, виховний аспект творчості, на жаль, майже зовсім незаймана ціліна теорії і найслабша ділянка практики [6, с. 480] і щоб розпочати її освоєння, треба створити книгу про педагогічний аспект творчості. Саме тому ця проблема була однією з центральних у теорії і практиці видатного педагога. Він писав, що без уяви і творчої фантазії дитина нагадує засушену квітку.

Розвинувши положення Л. Виготського про те, що «..творчість є необхідною умовою існування, і все, що виходить за межі рутини і в чому міститься хоча б йота нового, зобов'язана своїм походженням творчому процесу людини» [7, с. 93], В. Сухомлинський писав, що без творчості немислиме пізнання людиною своїх сил, здібностей, нахилів, а також неможливе утвердження поваги до себе.

Надзвичайно цікавим є роз'яснення В. Сухомлинського щодо розуміння дитячої творчості. «Може маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість» [6, с. 481].

Великої ваги надавав видатний педагог розвитку творчої уяви. Творча уява дитини – глибоко своєрідна сфера її духовного життя, самовираження і самоутвердження, в якому яскраво виявляється індивідуальна самобутність кожної дитини. Глибоке опрацювання творів видатного педагога дає можливість виокремити шляхи формування творчої уяви дітей, окреслені ним. На одне з перших місць висував В. Сухомлинський навчання дітей пізнанню, спостереженню за природою та формуванню у малят уміння вдивлятись в навколишнє [8, с. 341]. Він зазначає, що необхідно вчити дітей переживати бурхливу радість, сприймаючи образи навколишнього світу. В. Сухомлинський був переконаний, що емоційна насиченість сприймання є духовним зарядом дитячої творчості.

Найкращими і найдоступнішими засобами розвитку творчої уяви дітей на думку і В. Сухомлинського є створення та використання казок, віршів, музики, малювання, конструювання, ліплення, вишивання, праці, а також

прогулянки, екскурсії, подорожі тощо. Він писав: «Музика – казка – фантазія – казка – творчість – така доріжка, йдучи якою дитина розвиває свої духовні сили» [9, с. 66].

За допомогою казки діти вчаться мислити, переживати, відчувати різницю між добром і злом. Дякуючи казці, дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. Казка має також виховне і патріотичне значення. Через казку діти пізнають духовні багатства, культуру і побут народу. Казку В. Сухомлинський називає лише першою пелюсткою у квітці дитячої творчості. Друга пелюстка – твори про те, що дитина бачить довкола, що її хвилює, про що мріє, що її захоплює. Навчити дитину творити казку може лише той вчитель, який сам уміє це робити. За словами видатного педагога, казка, яка народжується з уст учителя або дитини, - це яскравий промінь, що прибивається до найпотаємніших куточків їх пам'яті і збуджує бажання сказати своє слово про світ і про себе. Прикладом того був сам Василь Олександрович, оскільки його перу належить понад тисяча оповідань і казок.

Одним із засобів розвитку творчого мислення та уяви дітей В.Сухомлинський вважав малювання. Складання дітьми оповідань в малюнках, малювання казок, – такі форми роботи з дітьми є джерелом гри творчої уяви, «розв'язують язик» та змушують говорити мовчазних і дуже сором'язливих дітей. Як глибокий знавець дитячої психології В. Сухомлинський зазначав, що у тих випадках, коли дитина не знаходить точних, влучних слів для вираження своєї думки, вона вдається до малюнка [10, с. 520].

Одним із засобів розвитку творчої уяви є праця. Кожне трудове завдання, на переконання видатного педагога, розраховується не лише на точне виконання вказівки дорослого, а й на виявлення ініціативи і творчості. Водночас Василь Олександрович підкреслював, що не будь-яку працю можна назвати творчістю. Він роз'яснював, що творчістю вона стає тоді, коли людина в найтонших і найнепомітніших рисочках процесу праці та її наслідків помічає те своє, особливе, що відрізняє її діяння, її творення від діяння і творення інших людей.

В. Сухомлинський зазначав, що всі діти талановиті від природи, а проблема полягає у тому, що дорослі не завжди спроможні розкрити дитячі таланти. Такий погляд співзвучний із сучасними тенденціями гуманізації освіти й новітніми концепціями становлення дитячої особистості. У розгляді цієї проблеми доречно звернутись до думок педагогів-гуманістів. Педагогічну працю вони розглядали як виключно складну і

відповідальну. Саме педагогу вони відводили вирішальну роль у навчанні і вихованні молоді. В. Сухомлинський наголошував: «У справжнього вчителя-найважче і найрадісніше життя трепетно хвилююча і складна творчість, надзвичайно тонкі інструменти, які вічно вдосконалюються і якими він впливає на людську душу. Праця педагога – це насамперед праця серця, лише тому, що це праця серця, це творчість розуму» [11, с. 340-341].

Аналізуючи вимоги, які ставив до вихователя, вчитель В. Сухомлинський умовно їх можна поділити на дві групи: психолого-педагогічні і загальнокультурні.

В. Сухомлинський великого значення надавав освіті педагога. На перше місце в цій освіті він ставив такі науки, як психологія і фізіологія. Тільки різнобічне знання дитини, на його думку, дає можливість педагогу здійснювати індивідуальний підхід, розбиратися в методах виховання і навчання маленьких дітей. Що стосується пізнання дітей, то в чуйного, розумного педагога, воно не припиняється ні на день, – писав В. Сухомлинський.

Василь Олександрович зазначав, що виховувати – це перш за все знати дитину, а щоб знати, треба постійно бачити, вивчати: «Без знання дитини, без глибокого розуміння всієї складності явищ, які відбуваються в її душі, виховання стає сліпим і тому беззмістовним» [12, с. 204].

Він підкреслював, що учительська професія особлива, її не можна порівняти ні з якою іншою – «це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється».

Аналіз поглядів В. Сухомлинського на розвиток творчої особистості дає підстави для висновку, що він підтримував і продовжував розвивати ідеї Я.А.Коменського, який стверджував, що для того, щоб досягти мети вихователь має відповідні засоби навчання і виховання пристосувати до природних здібностей, щоб можна було використовувати їх легко, приємно...очевидно, що йдучи слідами природи, навчання юнацтва буде проходити легко.

Поділяючи позицію Й.Г.Песталоцці, В. Сухомлинський вважав, що окрім широкої фахової підготовки педагогові має бути властива щира глибока любов до дітей. З цього приводу видатний педагог писав: «Добрий вчитель це насамперед людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкування з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати доброю людиною, вміє дружити з дітьми, приймає близько до серця дитячі радощі і печалі, «знає душу дитини, ніколи не забуває, що й він був дитиною» [13, с. 49].

Головною передумовою практичної реалізації завдань виховання В.Сухомлинський вбачав у створенні в школі атмосфери не чужого штучного, казенного, а рідного дітям життя, поваги до особистості дитини, зазначаючи, що нехай малюки з нетерпінням очікують на наступний день, нехай він обіцяє для них нові радощі, нехай вночі сняться їм сріблясті іскорки, які розсипає на землю Сонце.

Орієнтація на кожну дитину як на індивідуальність, особистість – одна з основних вимог до педагога, викладених в численних працях В.Сухомлинського. Згідно цієї вимоги основним завданням педагога є не стільки виконання програм, планів, скільки виховання особистості. Саме у зв'язку з цими вимогами педагог має глибоко розуміти особливості розвитку дитини, причини випередження чи відставання, особливості поведінки, нахили тощо. Висловлюючи свою думку з проблеми індивідуального підходу, В. Сухомлинський писав, що найголовнішою рисою педагогічної культури має бути «відчування духовного світу» кожної дитини, здатність приділити їй стільки уваги і духовних сил, скільки потрібно для того, щоб дитина відчула, що про неї не забувають, її горе, її образи й страждання поділяють. Видатний педагог зазначав, що зміст майстерності педагога полягає в умінні відкрити буквально перед кожним, отже і найпосереднішим, найважливішим вихованцем ті сфери розвитку його духу, де він може досягти вершин, виявити себе, черпати сили з джерел людської гідності, тобто зробити так, щоб кожен учень відчував себе людиною. А в іншій праці він додав, що немає двох дітей з однаковим мисленням, сприйманням, особливостями розуму, волі, характеру, що кожна дитина це «особливий, неповторний світ». Виховати особистість, сформувати духовний світ людини можна, тільки зрозумівши цей світ.

Неодноразово В. Сухомлинський повторював думку про те, що у кожної людини є «золота жилка» і педагогу треба вчитись розкрити обдарованість людини, спрямувати її на ту життєву дорогу, йдучи якою, вона принесе найбільшу користь суспільству.

Особливо актуальна ця позиція В. Сухомлинського у наш час, коли одним з принципів виховання визначено природовідповідність.

Висновки. Отже, вивчаючи та аналізуючи психолого-педагогічні ідеї розвитку та виховання творчої активності особистості у спадщині В.Сухомлинського, ми виокремили найбільш ефективні засоби розвитку та виховання творчості, визначили їх актуальність з огляду на сучасні виклики освіти.

Змістову основу його концептуальних засад складають гуманістичні принципи, які мають глибокі традиції в історії української і світової філософсько-педагогічної думки. Сутність цих принципів полягає у ставленні до людини як до найвищої цінності, у захисті права

особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і виявлення своїх здібностей. Звідси й гуманізація виховного процесу – його олюднення, забезпечення з боку педагогів, батьків любові і поваги до дітей, поваги до їхньої гідності, створення відповідно до стану здоров'я, віку, потреб і інтересів належних умов для повноцінного розвитку.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства ставить вимогу перед освітянами спрямувати свої зусилля для оновлення змісту, форм і методів виховання та навчання дітей як дошкільного віку, так і початкової школи, на утвердження принципів гуманізації і демократизації педагогічного процесу, змінити стратегію виховання, відійти від навчально-дисциплінарної моделі та перейти до особистісно орієнтовної, розвиток та виховання творчої особистості, але при цьому зберегти все найкраще, що напрацьовано впродовж багатьох років. Ми переконані, що це найкраще не треба шукати за морями та океанами, оскільки воно – поруч з нами. Це – багатюща педагогічна спадщина педагогів-гуманістів, зокрема, В. Сухомлинського, адже ще у середині XX ст. ним було теоретично обґрунтовано і реалізовано у практиці роботи Павлиської школи ряд положень, які на початку XXI ст. знову опрацьовуються у нормативних документах, нових програмах, у роботі шкіл і дошкільних навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова школа. Простір освітніх можливостей. http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/08/21/20...-08-17-3-.pdf
2. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: Монографія / Л.М. Ващенко. - К.: Тираж, 2005. - 380 с.
3. Філософський енциклопедичний словник / Ред. кол.: Шинкарук В. І.(гол. редкол.), наук. ред. Л.В. Озадовська, Н. П. Поліщук. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
4. Психологічний тлумачний словник / Укл. В.Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
5. Психологічна енциклопедія /авт. та упор. О.М. Степанов. – К.: Академвидав. – 2006. – 422 с.
6. Сухомлинський В.О. Формування виховного впливу колективу на особистість / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. –К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т.1. – С. 448–587.
7.Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте /Л.С.Выготский : Пс. очерк. Кн. для учителя. – 3-е изд. – М.: Пр., 1991. – 93 с.
8. Сухомлинський В.О. На трьох китах / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т.5. – С. 339–343.
9.Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976–1977. –Т.3. – С. 7–279.
10.Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т.2. – С. 419–654.
11. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т.2. – С. 149–416.
12.Сухомлинський В.О. На нашій совісті – людина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976-1977. – Т.5. – С. 203–217.
13.Сухомлинський В.О. Павлиська середня школа / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. – К.: Рад. шк., 1976–1977. – Т.4. – С.7–390.

1. Засекіна Л.В. Інтелект як стійка особистісна властивість / Л.В.Засекіна // Актуальні проблеми психології: Психологічна теорія і технологія навчання / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Смульсон. - К. : Міленіум, 2005. - Т.8, вип. 1. – С. 113-123.
2. Моляко В.О. Концепція виховання творчої особистості / В.О. Моляко // Рідна школа. – 1991. - №5. - С.47.
3. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції реалізації / С.О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – К.: Пед. думка, 1998. – 255 с.

Козлакова Галина Олексіївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри математики та інформатики
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

ВПЛИВ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК НА РОЗВИТОК ЄВРОПЕЙСЬКОГО І ГЛОБАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Аналіз історії розвитку бібліотек в університетах Європи і Світу приводить до думки, що сучасний стан цієї галузі цілком може вважатися новим етапом розвитку, якщо переосмислити діяльність бібліотек з урахуванням сьогоднішніх реалій інформаційного суспільства, модернізації вищої освіти та перетворення вищих навчальних закладів у сучасні університети як центри здобуття якісної освіти і здійснення наукових досліджень.

Актуальність. Відомо, що багато знаменитих університетів виникали та зростали навкруги і разом зі своїми бібліотеками. Невеличкі бібліотеки, що з'явилися в XI – XIII сторіччях при кафедральних соборах і монастирях Європи, поступово ставали освітніми центрами. У Київській Русі яскравим прикладом цього процесу може слугувати бібліотека Ярослава Мудрого при Софійському соборі в Києві [6].

Першу університетську бібліотеку Західної Європи було засновано в 1158 р. при університеті в місті Болонья. Бібліотека, як і сам університет, управлялася міською владою та фінансувалася з міської казни. Кількість книг в бібліотеці не перевищувала 1000, що в ті часи було великою розкішшю, оскільки усі книги були рукописні.

Одна із старіших на сьогодні університетських бібліотек діяла при Паризькому університеті, заснованому капеланом Людовика IX Робером де Сорбоном на базі кафедральної школи при соборі Нотр-Дам в 1252 р.

Бодлеанская бібліотека – головна бібліотека Оксфордського університету – починалася з 281 манускрипту, які були передані університету Хамфри герцогом Глочестером, братом короля Генріха V, в 1424 році. До того студенти користувалися бібліотекою при церкві, яка займала одну кімнату і «знаходилася на північ від алтаря» [3].

Перші студенти коледжу Нью-Джерсі (США), нині відомого як Прінстонський університет, користувалися книгами з особистого зібрання президента університету аж до 1750 р., коли в подарунок від